



PUOLUSTUSMINISTERÖ

1/3

lausuntopalvelu.fi

Viite:

Puolustusministeriön lausuntopyyntö 4.7.2018, VN/3415/2018

Asia:

Jehovan todistajien asevelvollisuudesta vapauttamista koskevaa lainsäädäntöä arvioineen työryhmän mietintö

Lausuntopalvelun kysymykset ja niihin lausuntona annetut vastaukset:

Kommentit ehdotetusta ratkaisuvaihtoehdosta

Perustuslain 127 §:n 1 momentin mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen osallistumaan isänmaan puolustukseen tai avustamaan sitä sen mukaan kuin laissa säädetään. Pykälän 2 momentin mukaan oikeudesta saada vakaumuksen perusteella vapautus osallistumisesta sotilaalliseen maanpuolustukseen säädetään lailla.

Perustuslain 127 §:n 1 ja 2 momentin säännöksiä tulee nähdäkseni tulkita perustuslain 22 §:n mukaisen perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteuttamisvelvoitteen sekä siten myös perustuslain 11 §:n mukaisen omantunnon ja uskonnonvapauden toteuttamisen ja Suomea velvoittavien kansainvälisten ihmisoikeusnormien mukaisesti. Samoin sääntelyä on arvioitava yhdenvertaisuuden toteuttamisen näkökulmasta. Kyse on tältä osin perus- ja ihmisoikeusmyönteisestä lain-tulkinnasta. Jehovan todistajien vapauttamista koskevan lain poikkeuslakina tuolloin voimassa olleesta hallitusmuodosta (645/1985) säätämisen jälkeen on kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden soveltamisessa tapahtunut merkittäviä muutoksia. Perus- ja ihmisoikeusmyönteinen tulkinta sisältää sen, että perusoikeussäännöksiä ja niistä muulle lainsäädännölle kohdistuvia vaatimuksia tulkitaan yhdensuuntaisesti kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden ja niiden kansainvälisen soveltamiskäytännön kanssa. Nämä seikat työryhmän muistiossakin esille nostetulla tavalla puoltavat Jehovan todistajien asevelvollisuudesta vapauttamista koskevan lainsäädännön uudelleenarviointia. Yleisen asevelvollisuuden ylläpitämiseen ja toisaalta yleisten kansalaisvelvollisuuksien yhdenvertaiseen toteuttamiseen liittyvät näkökohdat voidaan ja on yhteiskunnallisesti tarpeen ottaa huomioon lainsäädännössä. Nämä näkökohdat on kuitenkin tarpeen sovittaa yhteen perusoikeuksista johtuvien vaatimusten kanssa.

Apulaisoikeuskansleri on 13.3.2008 antanut lausunnon (Dnro 4/20/2008) puolustusministeriön mietinnöstä *Jehovan todistajien vapauttaminen asevelvollisuuden suorittamisesta – Arvio nykytilanteesta ja sääntelyvaihtoehdoista* (PLMKM 2007:1). Tuolloin apulaisoikeuskansleri esitti jatkovalmistelua silmällä pitäen huomioon otettavaksi erään vaihtoehdon, jota toimikunta ei ollut nähtävästi pohtinut: Ase- tai aseettomasta palveluksesta kieltäytyvät voitaisiin vapauttaa mainituista palveluista mutta velvoittaa suorittamaan jotain muuta nykyistä siviilipalvelusta muistuttavaa palvelusta, joka rasittavuusasteeltaan olisi verrattavissa asepalvelukseen.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Vapautuslain kumoaminen saattaisi edistää perustuslain 6 §:n takaamaa yhdenvertaisuutta, mutta samalla se saattaisi, vaikkakin rajoitetun kansalaisryhmän osalta, merkitä heikennystä perustuslain 11 §:n takaamaan uskonnon ja omantunnon vapauteen. Koska totaali-kieltäytymisen seurauksena on lähtökohtaisesti tuomioistuimen tuomitsema rangaistus, saattaisi vakaumuksellinen totaali-kieltäytyjä kokea, että valtio de facto rankaisee häntä uskontoon ja omaantuntoon liittyvästä syystä. Tässä yhteydessä on syytä todeta, että uskonnon ja omantunnon vapautta on vallitsevan käsityksen mukaan arvioitava nimenomaan yksilön kannalta. Uskonnollisen yhteisön yhteisönä esittämä kanta asevelvollisuuden tai sitä korvaavan siviilipalveluksen hyväksyttävyydestä ei siten vaikuta yksilön oikeuteen vedota perusoikeutena turvattuun uskonnon ja omantunnon vapauteen. Uskonnollisessa yhteisössä saattaa sitä paitsi olla erilaisia suuntauksia, jotka suhtautuvat eri tavoin maanpuolustukseen ja totaali-kieltäytymiseen.

Apulaisoikeuskanslerin vuonna 2008 ehdottama vaihtoehto (vapauttaminen ase- tai aseettomasta palveluksesta mutta velvoittaminen suorittamaan muuta rasittavuusasteeltaan asepalvelukseen verrattavissa olevaa palvelusta) olisi nähdäkseni perusoikeusnäkökulmasta arvioituna edistyksellinen vaihtoehto, koska se edistäisi yhdenvertaisuutta samalla kun se kunnioittaisi uskonnon ja omantunnon vapautta yksilötasolla. On pidettävä mielessä, että perustuslain 22 §, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen, ei koske ainoastaan yhdenvertaisuutta, vaan myös uskonnon ja omantunnon vapautta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on tuomioistuimen suuren jaoston *Bayatyan v. Armenia* (23459/03), 7.7.2011 tuomiosta lukien katsottu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 9 artiklan tunnustamaan uskonnon- ja omantunnonvapauteen kuuluvan oikeuden kieltäytyä aseellisesta palveluksesta. Oikeuskäytännössä edellytetään kaikkia uskonnollisia ryhmiä ja vakaumuksia kohdeltavan tasapuolisesti. Euroopan neuvoston ministerikomitea suosittelee suosituksessaan CM/Rec (2010) 4, että asepalveluksesta kieltäytymisen tueksi jäsenvaltiolla olisi ehdottaa siviilipalveluksen luonteinen vaihtoehto. Tarve tarkistaa lainsäädäntöä ei näin johdu ainoastaan työryhmän muistiossa ja ehdotusluonnoksessa käsitellystä Helsingin hovioikeuden tuomiosta. Ihmisoikeustuomioistuimen uudempi ratkaisukäytäntö sekä Euroopan neuvoston suositus osaltaan tukisivat apulaisoikeuskanslerin ratkaisussa esille tuotua vaihtoehtoa. Työryhmän esitysluonnoksessa on suhteellisen suppein perusteluin myös lähdetty siitä, että siviilipalvelus liittyy niin oleellisella tavalla aseelliseen maanpuolustukseen, että se ei olisi yleisesti ottaen perusteltu vaihtoehto mutta toisaalta työryhmämuistiossa perusteellaan ehdotusta sillä, että yksittäisille Jehovan todistajille ei koidu yhteisössään ongelmia siviilipalveluksen suorittamiselle. Nähdäkseni nykyisen perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden valossa siviilipalvelusta voidaan kehittää Euroopan neuvoston suosituksen tarkoittamana vaihtoehtona. Siviilipalveluksen sisältö on myös vuoden 1985 jälkeen kehittynyt.

Kommentit ehdotetusta siirtymäsäännöksestä

Ei lausuttavaa

Kommentit hallituksen esityksen perusteluista

Hallituksen esityksen säätämisympäristöperusteluissa olisi tarpeen todeta tiiviisti Euroopan ihmisoikeussopimuksen oikeuskäytännön muutos Bayatyan v. Armenia (23459/03), 7.7.2011 tuomiosta lukien ja tähän liittyvä eri uskonnollisten ryhmien ja vakaumuksien tasapuolisen kohtelun vaatimukset sekä tiiviisti arvioitava esitystä myös tältä kannalta.

Hallituksen esityksen perusteluissa tuodaan useammassa kohdassa esille Helsingin hovioikeuden tuomiosta 23.2.2018 mahdollisesti aiheutuvat ongelmat. Olisi jo valtiovallan kolmijako-opin kannalta tärkeää, ettei esitys liiaksi rakentuisi vain yksittäisen tuomioistuinratkaisun mahdollisten yleisempien seuraamusten ympärille. Edellä olen lausunut, että on laajempiakin perusteluita arvioida uudelleen vuonna 1985 poikkeuslakina säädettyä vapautuslakia ja monia näitä perusteluita on tuotu esille myös esitysluonnoksessa.

Muut huomiot mietinnöstä

Mikäli työryhmän ehdotuksen pohjalta annetaan hallituksen esitys eduskunnalle, olisi siitä aiheellista pyytää perustuslakivaliokunnan lausunto.

Oikeuskansleri

Tuomas Pöysti

Vanhempi oikeuskanslerinsihteeri

Tom Smeds

OIKEUSKANSLERINVIRASTO
